

УДК 811.161.2:811.112.2

Ткачівська М. Р.

ІНШОМОВНІ ВКРАПЛЕННЯ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ В НІМЕЦЬКОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ

У статті розглянуто іншомовні запозичення та найважливіші мови-донори XVI – XXI століть, сучасний вплив англійської мови на інші мови. Подано характеристику іншомовних вкраплень, окреслено основні способи їх відтворення німецькою мовою, наведено приклади з художньої літератури, проведено зіставний аналіз.

Ключові слова: іншомовне вкраплення, запозичення, відтворення, переклад, способи перекладу, аналіз.

Ткачівская М. Р. Иноязычные вкрапления и их воспроизведение в немецкоязычных переводах. – Статья.

В статье рассмотрены иноязычные заимствования и языки-доноры XVI – XXI веков, современное влияние английского языка на другие языки. Осуществлена характеристика иноязычных вкраплений, определены основные способы их воспроизведения на немецкий язык.

Ключевые слова: иноязычное вкрапление, заимствование, перевод, анализ.

Tkachivska M. R. Foreign language insertions and their reproduction in German texts. – Article.

The article deals with the problems of foreign language borrowings, with the main donor-languages of the XVI – XXI centuries, with the current influence of English language on other languages. The article presents the characteristics of foreign language inclusions, outlines the main ways of their reproduction in German, provides the examples from literary texts to illustrate them, and conducts their contrastive analyses. The study is performed on the basis of translations of the modern Ukrainian authors' works.

Key words: foreign language insertion, borrowing, translation, reproduction, transcribing.

«Сила мови не в тому, щоб вона відхилила чуже,
а щоб вона його обійняла» (Й.В. Гете)

Світ не є замкнутим простором: у ньому все пов'язане, зокрема мови. Взаємовплив мов посилюється за рахунок глобалізаційних та міграційних процесів, швидкого розвитку науково-технічного прогресу. Його результати активізуються як на рівні новітніх технологій, наукових розроблень, так і в побуті, культурі, літературі тощо. Широка презентність у мовах іншомовних слів та запозичень часто спричинена відсутністю їх відповідників у мові-позичальниці. Проте можливе їх використання за наявності паралельних позначень. Одне з важливих місць займають також іншомовні вкраплення, які побутують у мові як різнобарвна мозаїка мовлення чи, інколи, як «заблукалий чужинець». У кожного мовця є свій стиль, своя позиція і свій вибір щодо їх приймання чи неприймання, своя манера мовлення і його декорування «іншомовними клаптиками». Така позиція є і в читача, який має свій привілей: вибирати письменника, манера письма якого йому найбільше до вподоби.

Метою статті є аналіз шляхів потрапляння іншомовних слів у інші мови та відтворення іншомовних вкраплень у німецькомовних перекладах творів сучасних українських письменників. До основних завдань статті належать: аналіз впливу мов-донорів на інші мови та результатів протистояння окремих лінгвокультур мовній експансії, аналіз наслідків метизації мов, характеристика іншомовних вкраплень та окреслення основних способів їх відтворення німецькою мовою. Дослідження здійснюється на основі зіставлення прикладів із творів сучасних українських письменників та їх німецькомовних перекладів.

Іншомовні запозичення неодноразово ставали предметом дослідження науковців. Їм присвячували свої розвідки П. Бурке, Г. Шльоссер, В. Вільс, Р. Погарель, Р. Поленц, Д. Ціммерманн, К. Дорнер, С. Войнар та ін. Проте аналіз іншомовних вкраплень та їх перекладу досі залишається малодослідженим і потребує різновекторного розгляду зі сторони сучасної лінгвістики.

Мови-донори та їх вплив на інші мови. Мова як суспільне явище перебуває в нерозривному зв'язку із процесами, які відбуваються у суспільстві. У ній віддзеркалюються сліди історії, суспільний прогрес та його занепад. Подібно до природного муляжу діахронії росткових кіл дерева, у мові також прослідковуються періоди її становлення, розквіту та проникнення у неї чужорідних елементів чи цілих мовних пластів, переплетення та зростання з якими спричиняє нові «мовні ростки». Джерелом таких проникнень у різні часи є мови-донори, які на певних історичних етапах перебирають на себе лаври першості у світі і, без перебільшення, залишають незворотні сліди в інших мовах. Так, нині англійська мова виборює позиції мови міжнародного спілкування. Їй передавали латинська та французька мови.

1. *Латинська мова – «материнська мова Європи».* Латинська мова (лат. *Lingua Latīna*) належить до індоєвропейської мовної сім'ї і є так званою мертвою мовою. Це – «материнська мова Європи», без якої неможливо усвідомити розвиток європейських мов і Європу загалом. Важливими для латинської мови були: період найвищого її розвитку – класичний період (творчість Цицерона, Цезаря, Вергілія, Горація), посткласичний період (Сенека, Тацит) та Пізня латина. У IX ст. вона отримала статус мови, «яка шукає спільноту» (латинська мова стала мовою без мовців, що

розмовляють нею як рідною). У той час пов'язані нею індивідууми творили «ідейну спільноту» чи «уявну спільноту» міжнародного значення [4, с. 51–52].

В епоху Середньовіччя латинська мова стає ледь не єдиним інструментом для міжнародного спілкування. Нею пишуть наукові твори, презентують свої доробки філософи, історики, математики. У XV – XVI ст. латинська мова стає «мовою гуманістичної культури». Вона займає не тільки передові позиції в Європі, а сягає Південної Америки (Бразилії, Мексики, Перу) і навіть Японії. Її викладають у школах та університетах, вона стає мовою релігії та її місіонерів. У повсякденному житті вона трансформується на ламану мову, яку П. Бурке називає “Reiselatein” (мандрівна латина). Незважаючи на це, не забуваються й розвиваються інші мови. Ними також розмовляють і пишуть. Так, король Німеччини, імператор Священної Римської імперії та король Іспанії Карл V Габсбург писав листи латинською, французькою, італійською, іспанською і німецькою мовами. У XVI ст. у Швейцарії одна і та сама ім'я могла писати листи п'ятьма мовами [4, с. 55].

У XVII ст., коли латинська мова почала втрачати свої передові позиції, з'являлося чимало спроб створення універсальної мови, якою могли б порозумітися мовці різних країн. Це було реакцією на занепад латинської мови як засобу міжнародного спілкування. Однак латинь ще довго залишалася мовою церкви і дипломатії (навіть у XVIII ст. латинською мовою склали міжнародні договори). У Габсбурзькій монархії вона залишалася вагомою складовою частиною бюрократичного апарату, що було важливим для держави, у якій були наявні багато мов. Нею й надалі послуговувалася наука та вища школа. В архівах знаходимо документи про те, що ще в XIX ст. частина викладачів шкіл та гімназій писала доповіді та наукові статті латинською мовою. Вона досі є одним з обов'язкових предметів у багатьох школах, гімназіях, вишах, зокрема в Україні. Однією з відповідей на те, чому латинська мова втратила свою першість серед мов світу, на думку П. Бурке, була спроба зробити мову певного народу міжнародною [4, с. 69]. Натомість інші мови почали набирати своєї ваги (німецька, французька, італійська, іспанська, англійська, чеська).

2. *Французька мова – мова дипломатії та міжнародних відносин.* Французька мова (фр. *français*) є офіційною у 29 країнах. Вона формувалася на основі романських діалектів, які вийшли з латинської мови. У 1600 р. в Європі найбільше мовців розмовляли саме французькою мовою – близько 14 мільйонів, тоді як німецькою – 10 мільйонів, італійською – 9,5 мільйона, іспанською – 8,5 мільйона, англійською – 6 мільйонів [4, с. 93]. Як тільки латина врешті-решт почала

цілковито «побутувати у закутках науки, вище суспільство віднайшло французьку мову» [10, с. 73]. У XVII–XVIII ст. французька мова стає все важливішою, особливо в політичному житті. Як зазначає П. Бурке, у кардинала Ришельє від 1631 р. аж до своєї смерті 1643 р. були плани зробити французьку мову мовою Європи. П. Бурке вважає перебільшенням, що саме королю Людвігу IV завдячують тим, що французька мова стала мовою дипломатії та міжнародних відносин [4, с. 97]. У XVIII ст. вона вважається «потенційною світовою мовою», згодом стає мовою дипломатії. У цей час формуються класичні правила геополітики та дипломатії, з'являються нові дипломатичні терміни. Французькою мовою розмовляють не тільки при дворі, але й у світських родинях різних країн. У 1750 р. Вольтер писав із Потсдаму: «<...> Тут розмовляють тільки нашою мовою. Тут німецька тільки для солдатів і для коней» [10, с. 73].

Престижність французької мови не йшла на користь іншим мовам, що, безумовно, викликало чималі дискусії («Balant Itali, gemunt Hispani, ululant germani, cantant Galli» – «Італійці зітхають, іспанці стогнуть, німці ридають, а французи співають» [4, с. 77]. У XVIII ст. спостерігається значний вплив та поширення французької мови у багатьох країнах. Однак із часом вона також втрачає свою актуальність. Як стверджує Д. Ціммерманн, «при дворах захоплення французькою мовою у вишуканому товаристві було щось схоже на манію, що скоро викликало глузування; багато цих модних галліцизмів зі зміною моди самі зникли із салонів» [14, с. 124]. Дослідник зауважує, що «перебільшення вербальної суті а ля моди на кінець XVIII ст. зникло якщо не цілком само собою, то за допомогою на сьогодні дискредитованих пуристів мови; війни Наполеона, до речі, теж» [14, с. 125]. Престижність французької мови залишає свій слід у сфері мистецтва, одягу, моди, кухні, подорожей тощо. На інші мови, зокрема на німецьку, поширюються слова *Balkon, Porzellan, Galerie, Statue, Möbel, Hotel, Tour, Route* та ін.

3. *Російська мова – мова міжнародного спілкування колишнього СРСР.* Російська належить до групи східнослов'янських мов і є однією з найпоширеніших мов світу. До розпаду Радянського Союзу (1991 р.) вона була мовою міжнародного спілкування. Це спричиняло значний вплив російської мови на мови всіх колишніх радянських республік. Плоди такого впливу Україна пожинає і досі. До сьогодні спостерігається різного роду незадоволення щодо української мови як державної, боротьба за дві державні мови тощо. Одним із проявів цього є закон «Про засади державної мовної політики» № 5029-VI (т. зв. закон Колесніченка-Ківалова). Результатом метизації української та російської мов, окрім значної присутності в українській мові росіянізмів,

став суржик. Особливе місце в україномовному просторі досі посідає російська ненормативна лексика (жаргон, аргі, обценізми). На сьогодні росіянізми наявні в розмовній мові, засобах масової інформації, публіцистиці, а також у сучасній українській літературі. Передусім, коли йдеться про опис часів Совдепії.

4. *Англійська мова – мова міжнародного спілкування.* Коли йдеться про сучасну іноземну мову та її вплив на інші, то на сьогодні англійська перемає лаври першості. У Середньовіччі, а також довгий час опісля, англійська мова мала цілком інший статус. За словами П. Бурке, у XVI ст. ні від кого іншого, крім англійця, не можливо було очікувати, що той розмовлятиме англійською. Навіть від дипломата. У середині XVII ст. існувало небагато перекладів з англійської мови, оскільки в інших країнах мало хто володів нею. Наприкінці XVII та у XVIII ст. ситуація змінилася [4, с. 129]. У цей час у німецькомовному просторі з'являються чотири центри англійського впливу: Лейпциг, Гамбург, Цюрих і Геттінген. Саме у Гамбурзі з'являється більшість перекладів з англійської мови. У німецьку мову проникають слова з області культури, філософії, природничих наук, політики (*Duns, Spektrum, Barometer, Koalition, Import, Banknote* та ін.). Провідна роль Англії в економічному розвитку XIX ст. та її вплив у Європі сприяли запозиченню нових слів з інших галузей, особливо спорту (*Fußball, Tennis, Radsport, Start, Finisch, Handikap, Outsider, Favorit* та ін.). Вплив англійської мови на німецьку продовжувався і в XX ст.: перед Першою світовою війною, після неї та після Другої світової війни. Значна кількість запозичень потрапляла з американського континенту у зв'язку зі швидким розвитком США в культурній, економічній та науковій сферах (*Job, Make-up, Fan, Trend, Musical, Hitparade, Jeans*).

Незважаючи на те, що англійська мова в написанні та вимові є важкою, на думку одного із провідних світових генетиків, італійця Л. Каваллі-Сфорца, жодна штучна мова не може стати мовою міжнародного спілкування [5, с. 226]. Швидкий розвиток сучасних технологій, використання Інтернету, процеси глобалізації сприяють наповненню засобів масової інформації, сфер науки, техніки, повсякденного спілкування англійськими лексемами та виразами. Їх уживають не тільки як засіб порозуміння, але й як можливість привернення уваги та зацікавлення співрозмовника чи читача, надання спілкуванню певного креативного та сучасного забарвлення тощо. На сьогодні вплив англійської мови на інші є неспинним процесом, який не тільки збагачує їх, але й викликає безліч дискусій.

Протистояння мовній експансії окремими лінгвокультурами та рух за чистоту рідної мови. Не варто заперечувати існування країн, які із за-

стереженням ставляться до проникнення у їх мову чужої. До однієї з таких країн належить відома своїм пуризмом Франція. Як зазначає Р. Погарель, якщо англієць виступає із промовою у німецькому університеті чи замовляє склянку вина у Греції, то він може все це робити своєю рідною мовою. Якщо ж він захоче підкріпитися у французькому ресторані, то мусить розмовляти французькою. Після замовлення англійською йому принесуть жаб'ячі лапки без стегенць [8, с. 190].

Спроби зберегти свою мову й «очиститися» від чужих слів спостерігалися у різні часи і в інших країнах. Так, серед слов'янських держав першою була Чехія. Ще у XV ст. реформатор Ян Гус вважав необхідним опиратися впливу німецьких слів на чеську мову. Крім того, у Пізньому Середньовіччі існували негативні висловлювання щодо «італізації» французької мови, проти підміни голландських слів романськими, англійських – французькими, німецьких – латинськими тощо. Але, як зазначає П. Бурке, «міжнародний рух за очищення мови був рухом меншин для меншин» [4, с. 167–177].

Особливо страждала від впливу інших мов та засилля чужих слів німецька мова. Як зазначає Г. Шльоссер, нарікання на недостатнє плекання німецької мови таке старе, як і сама історія німецької мови. Він констатує, що століття після того, коли німецька мова була зафіксована на пергаменті, отже, десь після середини IX ст., відповідно, більше 1000 років тому (!), один монах із північносаксонського Вайсенбурга у (латинському) листі до єпископа з Майнца скаржиться, що німці, франки, краще висловлювалися чужою мовою, а саме латинською і грецькою: «Вони вберігали себе від помилок в іншій мові, а на власну мову не зважали» [10, с. 72].

Б. Шедер також зазначає, що занепад німецької мови – давня історія («wie die Alten sungen» [9]). Це засвідчує і цитата Г. Вустмана періоду кінця XIX ст. (1891 р.): «Останніми роками нам раптом розплющилися очі на те, що наша мова перебуває у стані здичавіння. <...> І найсумніше – це збільшення у ній граматичних помилок» [9, с. 194].

Націоналістичний рух за чистоту німецької мови припадає на XIX ст. Створене у 1885 р. «Всезагальне німецькомовне об'єднання» гуртувалося під девізом «Пам'ятай, коли розмовляєш німецькою мовою, що ти – німець». Ішлося про викорінення «чуми іноземних слів» і полювання на всі слова негерманського походження. Д. Ціммерманн згадує про факт «донесення» на єврейські слова (*beschummeln, mogeln, pleite, Schmus, Stus* та ін.) [14, с. 127].

У гітлерівській Німеччині нацисти не були втішені тим, що потрібно відмовлятися від слів іноземного походження, оскільки ці слова належали до їхнього спілкування. П. фон Поленц,

аналізуючи ставлення А. Гітлера до заміни іноземних слів німецькими та розглядаючи його указ від 19 листопада 1940 р., пише, що «<...> фюрер не бажає такого роду насильницького онімечення і не підтримує штучної заміни іноземних слів, які вкоренилися в німецькій мові <...>» [14, с. 127].

Значний вплив на заміну іноземних слів німецькими здійснив своїм твором про онімечення Г. Кампе, у якому він подав пропозиції, що були сприйняті німецьким суспільством. Попри те, що в мові прижилися близько 2600 слів (*Doppelpunkt, Fleischbrühe, betreffen, Meisterwerk, unparteiisch* та ін.), деякі з них досі вживаються паралельно з іноземними запозиченнями: *circa – ungefähr, Ergebnis – Resultat, historisch – geschichtlich*. Як зауважує Д. Ціммерманн, на сьогодні «пропозиції щодо онімечення слів не є <...> нічим іншим, ніж більш чи менш складними описами чи поясненнями» [14, с. 132]. Останнім часом можна почути дискусію на тему «Зайвих слів не існує», яка стосується й англійзмів. Вчені стверджують, що англійська мова також не формувалася ізольовано від інших мов і 70% її лексичних одиниць є запозиченнями. Серед них знаходимо й німецькі: *Kindergarten, Bratwurst, Blitzkrieg, Schadenfreude, Doppelgänger, Weltschmerz* та ін.

Інтеграція мов та транскультурація. Метизація мов. Історичні процеси демонструють не лише перетікання певних мовних елементів з однієї мови в іншу, але й фіксують часто безвихідь деяких лінгвокультур щодо переймання чужої мови та культури. Співіснування різних культур та мов – давній досвід, пов'язаний насамперед з еміграцією чи колонізацією. Не кожна культура готова визнати мову країни-господаря. Як приклад можна навести амішів, що проживають упродовж кількох століть на території США та Канади (їхня мова і побут досі перебувають на рівні XVII ст.). Результативне співіснування культур характерне для лужицьких сербів (мешкають на сході Німеччини, розмовляють німецькою, проте досі плекають свою рідну мову, літературу, здійснюють переклади світових класиків, мають свої школи, дитячі садки), словенців (проживають у федеральній землі Каринтія в Австрії), жителів Південного Тіролю (розмовляють італійською та німецькою мовами), Ельзасу (розмовляють німецькою та французькою) тощо. Таку ситуацію спостерігаємо на прикордонні багатьох країн (українські поселення є в Польщі, Румунії, Молдові; на території України є поселення молдаван, румунів, поляків, угорців, кримських татар та ін.) Міграційні процеси спричиняють збільшення кількості іноземців у країнах Європи, зокрема в Німеччині. У своїх анклавах вони зазвичай спілкуються рідною мовою. Частина з них швидко інтегрувалася у німецьку культуру (в'єтнамці, росіяни, поляки тощо), інші досі мають проблеми з інтеграцією (турки, араби та ін.).

Бажання/небажання інтегруватися в іншу культуру відображається на рівні визнання/невизнання певних норм поведінки країни-господаря, її етикету, законів. Це нерідко призводить до метизації мов та культур, результатом яких є мовні та культурні гібриди. Наприклад, канакіш (канак шпрак) – мова, яка є результатом метизації розмовної німецької мови та мови мігрантів із Туреччини й арабських країн [1]. Отже, там, де змішуються мови й культури, йдеться про культурну метизацію або, як вважає П. Бурке, про «транскультурацію» [4]. Одним із її наслідків є виникнення ламаних (Pidgin – спрощена мова; відсутність мовців, які розмовляють нею як рідною), креольських (наявність мовців, які розмовляють нею як рідною) та інших мовних сумішей (лексика однієї мови комбінується із синтаксисом іншої мови) [4, с. 125].

Метизація як принцип напластування, змішання і переплетення мов на різних рівнях (лексичному, фонетичному, синтаксичному, морфологічному) належить до процесів, які мають різновекторне спрямування (у межах двох лінгвокультур: німецька-турецька, українська-російська та ін.; у межах кількох лінгвокультур) і не піддаються регулюванню. Одна мова зазнає більшого впливу від чужих мов, інша – меншого. Це залежить також від рівня діалогів між лінгвокультурами, стану науково-технічного прогресу, ставлення політики до мови тощо. Д. Ціммерманн вступає у дискусію з висловленням Р. Гоберга, що «зайвих слів не існує». Дослідник зауважує, що в мові є зайві слова, до них належать слова денгліш, яка нерідко викликає сміх [14].

Як уже зазначалося, англійська мова за останні десятиріччя фіксує своє лідерство у світі як мова міжнародного спілкування. Нею проводяться міжнародні симпозіуми, наукові конференції, з'їзди тощо. Англійзми по-різному приживаються в інших мовах. Одні з них трансплантуються, зберігаючи форму оригіналу, інші частково чи повністю змінюють своє написання та вимову і переймають морфологічні та фонетичні особливості мови-трансплантатора. Такі модифікації особливо характерні, наприклад, для чеської мови. У німецькій мові зустрічаються як видозмінені англійзми, так і з оригінальним англійським написанням. Соціологи стверджують, що молоде покоління швидше приймає у свою мову англійзми, ніж навіть офіційні норми рідної мови. Це стосується не тільки технічної сфери, але й спорту, музики, дозвілля. Посилаючись на президента Німецької Академії мови і поетичної творчості К. Маєра, С. Войнар наводить дані, що в німецьку мову на сьогодні увійшло близько 4000 англійзмів та американізмів. Дослідник наголошує, що їх надмірне вживання, особливо у громадських інституціях, залишає громадян наодинці із труднощами у

повсякденному житті. Він наводить приклад із діяльності німецького Телекому, де в рахунках указуються англійською такі позначення: *City Call, German Call, Global Call*, а також пропозиції *moonshine Tarif* [13, с. 400]. Зрозуміло, що, зокрема, старше покоління німців, яке не розуміє англійської мови, зустрічається з низкою незручностей. Таке спомтерігаємо і в інших сферах життєдіяльності та побуту.

Якщо говорити про українську мову, то за останні століття спостерігається вплив на неї насамперед мов країн-сусідів: Польщі, Австро-Угорщини, Румунії. Найбільшого впливу українська мова зазнала від російської (передусім у часи Радянського Союзу). Зросійщення української мови торкнулося навіть території Галичини, яка до приходу СРСР більше відчувала вплив мов західних країн (польської, німецької).

Останнім часом ситуація з українською мовою дещо змінилася: її мовний простір почали заповнювати англійцями. Це стосується як офіційно-ділового стилю мовлення, який вирізняється високою мірою літературності, так і приватного спілкування. Особливо привабливими вони стали для молодих людей. Наприклад: *ютубер, вейпер, геймер, пруф, треш, челендж, фейспалм*, а також *rofl, triggered, omg, wat* та ін. Існує ціла низка англійзмів, які вже піддалися процесу адаптації до української мови (пристосувалися до мовної системи та до її правил): *спамити, флудити, стопити, твітнути* (порівняймо з рекламою: «Юзай на повну!»). Зловживання англійцями стосується спортивних репортажів, які не завжди є зрозумілими для пересічного українця. Прагнення відновити престиж українських слів або бажання замінити іноземне слово українським шляхом введення нового слова в мовний обіг дає можливість дослідникам, любителям мови та науковцям об'єднати свої зусилля навколо зміцнення української мови. Результатом цього, наприклад, є словник Т. Берези, І. Зубрицької, Ю. Зеленого «Мова – не калька», у якому пропонуються українські замінники іноземних, передусім російських, слів, які міцно вгніздилися в українську мову.

Іншомовні вкраплення та їх переклад. Як у текстах розмовного стилю, так і в художній літературі, публіцистиці для привернення уваги читача письменники вживають іншомовні вкраплення – елементи чужої мови, які на письмі імплантуються у текст іншої мови без будь-яких змін або з використанням транскрипції. Значна кількість іншомовних вкраплень потрапляє в українську мову з основних мов-донорів: з латинської: *tabula rasa/табула раса, carpe diem/карпе діем, alma mater/альма-матер*; із французької: *tête-à-tête/тет-а-тет, merci/мерси, cherchez la femme/шепше ля фам, pardon/пардон, c'est la vie/се ля ві*; з англійської: *the best/зе бест, life is life/лайф із лайф,*

good bay/гуд бай, I love you/ай лав ю; з російської: *привет/прівет, короче/кароче, тина/міна*.

Отже, іншомовні вкраплення – це слова і вирази однієї мови, перенесені на полотно іншої, які на письмі зберігають своє графічне оформлення або транскрибовані і слугують для творення привабливості тексту, іронії, комічного ефекту тощо. Вони зазвичай смислово пов'язані з текстом, можуть вживатися як «чужа» пряма мова і як окремі лексичні вкраплення. Також можуть слугувати для «загравання із читачем», опираючись передусім на його візуальне сприйняття. Тобто є візуальними маркерами, видимими акцентами, «порогами» тексту, які привертають увагу реципієнта. Іншомовні вкраплення використовують для підсилення образності мовлення: «чуже» слово є носієм іншої культури і має інше емоційне тонування. І не остання їх функція – данина моді.

Оскільки іншомовне вкраплення не лише переноситься в іншу мовну систему, але й культуру, це вимагає від читача певних фонових знань. Відтворення іншомовних вкраплень не належить до особливих «перекладацьких пасток» і залежить від їх мови-джерела та її графічної системи. Наприклад, англійські, латинські, італійські, іспанські та ін. вкраплення зазвичай імплантуються у текст перекладу, російські вкраплення відтворюються за допомогою транскрипції, комбінованої реномінації, закономірного відповідника, часто з орфографічними модифікаціями як натяк на «чужинність» слова.

Для відтворення іншомовних вкраплень існують такі основні способи перекладу: 1) трансплантація лексичної одиниці в мову перекладу (зазвичай в однакових графічних системах)/повернення до мови-джерела; 2) транскрипція (зміна графічної системи): кирилиця → латиниця; латиниця → кирилиця (з використанням або без використання коментаря); 3) використання іншомовного вкраплення з мови-позицальниці або іншої мови; 4) підбирання нейтральної лексики в засобах цільової мови; 5) підбирання «чогось середнього» між іншомовним вкрапленням і традиційним перекладом (збереження «ілюзії чужинності») з використанням фонетичних засобів, поодиноких вплітань додаткових голосних чи приголосних; стилізація під «спотворену» мову (у німецькій мові – під мову канакіш).

Найвдалішою, на нашу думку, є трансплантація – перенесення у текст цільової мови іншомовного вкраплення у його природному графічному оформленні, яке збігається із графічним оформленням цільової мови. Йдеться про трансплантацію лексичних чи фразеологічних одиниць мови, яка використовує латиницю, зокрема повернення до графічного оформлення мови-джерела. Наприклад: *BON APPETITE – à la Bon Appétit* (укр.: «*Ти десь бачив дівчину, яка була би*

неформалкою, мала таку досконалу фігуру, ну шоб (Хіппі поцілував пучки зведених докучи пальців, мовляв, BON APPELITE), і шоб при тому всьому була ще й розумною» – нім.: “Hast du irgendwo ein Mädchen gesehen, daß ein Freak gewesen wäre, mit einer perfekten Figur, einfach zum (Hippie küste seine zusammengeführten Fingerspitzen, à la Bon Appétit) – und dazu noch geschreit?” (Л. Дереш «Поклоніння Ящірці»)). Трансплантація в канву цільового тексту лексичних одиниць, похідних із мов, які послуговуються кирилицею, зазвичай потребує, крім транскрибування (кирилиця → латиниця), ще й їх тлумачення. Тут передусім ідеться про російські вкраплення. Наприклад: *не дєвочка – keine dāwotschka, kein junges Ding* (укр.: «Старалася щиро, на совість, а що ніфіга не вийшло, то чесніше одразу здати карти – не гравець із мене й зараз, далі буде ще хреновіше: просвітку не видно, а сили вже не ті: не дєвочка!») – нім.: “Hab mir wirklich Mühe gegeben, Hand aufs Herz, aber weil nix draus geworden ist, ist es ehrlicher, gleich alle Karten auf den Tisch zu legen – aus mir wird nie und nimmer eine Spielerin, es wird sogar noch beschissener: kein Schimmer einer Hoffnung und meine Kräfte nicht mehr das, was sie mal waren: bin einfach keine dāwotschka, kein junges Ding mehr!” (О. Забужко «Польові дослідження українського сексу»)).

При цьому слід зазначити, що різні перекладачі пропонують свою транскрипцію до однакових вкраплень. Наприклад, іншомовне вкраплення з російської мови «дєвочка» – нім.: *dāwotschka* (попередній приклад)/*Djewotschka* (укр.: «Тепер знову до тих трьох, із яких одна мусить бути дівчиною, дєвочкою, сукою, напівдитиною-напівжінкою») – нім.: “Jetzt wieder zurück zu den dreien, unter ihnen mit Sicherheit eine Frau, ein Mädels, eine Djewotschka, eine Tussi, halb Kind, halb Frau” (Ю. Андрухович, есе)). У перенесенні іншомовного вкраплення в полотно цільової мови не завжди присутній коментар: *мамаша – Mammasha* (укр.: «Мамаша! – гаркнув, розвертаючись») – нім.: “Mammasha!”, *schrie er sie an und wendete sich ab*” (О. Забужко «Польові дослідження українського сексу»)).

Одним із найоптимальніших перекладацьких рішень є використання у цільовому тексті іншомовного відповідника, навіть якщо підміна російського іншомовного вкраплення англійським не цілком передає специфічність висловлювання. Наприклад: *медляк – Slow* (укр.: «Я любив уявляти, як безмежно довго танцюю під неї так званий медляк») – нім.: “Ich stellte mir gerne vor, wie ich zu diesem Lied einen endlosen Slow tanze” (Ю. Андрухович «Таємниця»)); *дєвушка – Girl* n -s, -s (укр.: «Ну, вони там туди-сюда, потім діла-дрова, потім одна з дєвчонок у Душмана чисто слухає бумажник цього вот Карлуші засікла

<...>» – нім.: “Mit denen haben sie rumgemacht, zur Sache Schätzchen, dann hat eines der Girls bei dem Afghanan ganz zufällig die Brieftasche dieses Karlchens aufgestöbert <...>” (Ю. Андрухович «Дванадцять обручів»)). Найменш вдалим перекладацьким рішенням вважаємо повну елімінацію іншомовного вкраплення у перекладі.

Важливим для відтворення іншомовних вкраплень є спосіб стилізації та підбирання «середнього між іншомовним словом і традиційним перекладом слова», зберігаючи при цьому «ілюзію чужинності». Наприклад: укр. (інш. вкр. з рос. м.): «Помниш» – нім. “Weißte” (Ю. Андрухович «Дванадцять обручів»); укр. (інш. вкр. з рос. м.): *Дьорнеи? – willst mal?* (укр.: «Зємєля – дьорнеи?» – нім.: “Hey, Kumpel, – willst mal?” (С. Жадан «Депеш Мод»)). У відтворенні іншомовних вкраплень нейтральною лексичною одиницею переклад опиняється на «проміжній території» між мовою-джерелом і цільовою мовою, не відтворюючи основного авторського задуму, напр.: *дємбєль – Reservist* m -en, -en (укр.: «Де дємбєля і ге-се-ве-ге?» – нім.: “Die Reservisten und die GSSD?” (С. Жадан “Anarchy in the UKR”)). З’являється ефект «рیمейку», в якому спрощується текст і втрачається іронія чи емоційне навантаження тексту оригіналу. Разом із тим перенасиченість тексту «перекрученою мовою» не завжди створює повну присутність сарказму, але натякає на специфічність висловлювання. Таким чином, іншомовні вкраплення належать до тих явищ перекладу, які не можуть цілковито відтворити «смак» тексту і потребують коментаря.

Як уже зазначалося, для відтворення одного і того самого іншомовного вкраплення можуть використовуватися різні трансляторні способи, що демонструє переклад лексеми *дєвочка* – 1) *eine Djewotschka* (укр.: «Тепер знову до тих трьох, із яких одна мусить бути дівчиною, дєвочкою, сукою, напівдитиною-напівжінкою») – нім.: “Jetzt wieder zurück zu den dreien, unter ihnen mit Sicherheit eine Frau, ein Mädels, eine Djewotschka, eine Tussi, halb Kind, halb Frau” (Ю. Андрухович, есе)); 2) *dāwotschka, kein junges Ding* (укр.: «<...> просвітку не видно, а сили вже не ті: не дєвочка») – нім.: “<...> Und meine Kräfte nicht mehr das, was sie mal waren: bin einfach keine dāwotschka, kein junges Ding mehr” (О. Забужко «Польові дослідження українського сексу»)); 3) *Mädchen* n -s, = (укр.: «Наспівують дєвочки») – нім.: “Wie es Mädchen singen” (Ю. Андрухович «Московіада»)); 4) *Mädels* n -s, -/n/-s (укр.: «Так що – пауза, дєвочки, пауза») – нім.: “Also gut, Pause! Mädels, Pause” (О. Забужко «Музей покинутих секретів»)); 5) *дєвочки-малолетки – minderjährige Göre* f =, - (укр.: «<...> так і не підпустив мене бодай краєм ока туди зазирнути, – просто б сказавши, обставив нас обох: і мене, і Владку, як дєвочок-малолет-